

ARHIVSKI VJESNIK (Svezak I/1958; svezak II/1959; svezak III/1960; svezak IV—V/1962; svezak VI/1963; svezak VII—VIII/1964—1965) — Zagreb.

U Zagrebu je, 1958. godine, tadašnji Državni arhiv NR Hrvatske (sada Arhiv Hrvatske u Zagrebu), počeo izdavati godišnjak pod nazivom **Arhivski vjesnik** — namijenjen izričito objavljivanju arhivske građe, inventara arhiva i arhivskih fondova, rasprava i članaka iz oblasti arhivistike i pomoćnih istorijskih nauka, recenzija, bilježaka, i literature iz oblasti arhivistike i pomoćnih istorijskih nauka te bibliografije. Treba naglasiti da stručni istorijski časopisi koji su, u periodu od 1945—1958. godine, izlazili u Hrvatskoj, toj problematici nisu posvećivali onu pažnju koju zaslužuje. Pristupilo se, dakle, izdavanju sasvim stručno-arhivističkog časopisa u Hrvatskoj, koji je, takođe, trebalo da ispuni onu prazninu koja je nastala time što je 1945. godine pre-stao izlaziti **Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva u Zagrebu**, koji je, na području Hrvatske, iako je po svojoj fizionomiji bio više istorijski, a manje čisto arhivistički časopis, imao srazmjernu tradiciju i koji je zabilježio lijepih uspjeha.¹⁾ Tome se pristupilo, bez obzira na to što su neki regionalni arhivi u Hrvatskoj (riječki i zadarski) za područje svoje djelatnosti (istorija Dalmacije i Istre), u periodu od 1945—1958. godine već bili pokrenuli izdavanje svojih stručnih časopisa, pa je tako ovom časopisu pripalo, u neku ruku, mjesto centralnog stručnog arhivističkog časopisa za područje Hrvatske.

Dosada je redakcija u sastavu: Androić Mirko, Foretić Dinko, Nemeth Kresimir, Stulli Bernard (glavni i odgovorni urednik), Šundrica Zdravko, Vidmar Josip i Zmajić Bartol izdala osam svezaka godišnjaka, i to: svezak I u 1958. godini, svezak II u 1959. godini, svezak III u 1960. godini, svezak IV—V u 1962. godini, svezak VI u 1963. godini i svezak VII—VIII u 1964—1965. godini — sa dosta ujednačenom fizionomijom rubrika unutar godišnjaka, pod nazivom: **Građa, Članci i rasprave, Prikazi i recenzije i Vijesti**, a po-vremeno se pojavljivala i rubrika: **Inventari**.

Časopis je dosada, zbog intencija, koje na stručnom polju, želi slijediti, a koje je redakcija iznijela u I svesci, najviše pažnje posvećivao rubrici: **Građa**, u kojoj se objavljuju istorijski izvori, dokumenti i ostala građa i rubrici: **Članci i rasprave**, u kojoj se objavljuju stručne informacije i instruk-

¹⁾ »Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva u Zagrebu« izlazio je u dva navrata, i to:

— od 1899—1920 — kada je izašlo 22 sveska i

— od 1925—1945 (nova serija) — kada je izašlo 11 svezaka.

tični članci o načinu rješavanja određene stručne problematike u oblasti arhivistike. Zato je, s obzirom na fizionomiju godišnjaka, i najinteresantnija rubrika **Građa**, jer je u njoj dosada objavljen interesantan arhivski materijal. Od objavljenog materijala, u ovoj rubrici vrijedno je spomenuti:

U I svesci

Rad Josipa Vidmara: **Prilozi građi za povijest 1917—1918. (s osobitim osvrtom na razvoj radničkog pokreta i odjeke oktobarske revolucije kod nas)** (str. 11—173). Objavljeno je 137 dokumenata, uglavnom državne provenijencije koji ilustruju raspoloženje naroda u Hrvatskoj prema ratu i revolucionarnim kretanjima u svijetu i kod nas u razdoblju od marta 1917. do decembra 1918. godine. Objavljeni su dosada neobjavljeni dokumenti a vrlo su dobro opremljeni potrebnim naučno-informativnim aparatom.

Nadalje se u istoj rubrici ističe rad Bernarda Stullija: **Prilozi građi o ustanku mornara u Boki Kotorskoj 1. do 3. februara 1918.** (str. 174—248). Ovdje su kao dokumenti objavljeni izvaci iz dnevnika general-pukovnika Stjepana Sarkotića — zemaljskog poglavara Bosne i Hercegovine u razdoblju 1914—1918. koji je u to vrijeme bio i glavnokomandujući general u Bosni i Hercegovini i Dalmaciji. Tako su ovdje u vezi sa tokom ustanka mornara u Boki Kotorskoj objavljeni dokumenti prvog reda, a stanje i tok događaja još bolje ilustruju izvještaji podređenih komandanata koji su takođe objavljeni u ovom radu.

Zatim se ističe rad Dinka Foretića: **Dokumenti iz Državnog arhiva u Zadru o radničkom pokretu u Dalmaciji (1897—1898)** (str. 291—330). Tu su objavljeni dokumenti, uglavnom državne provenijencije, o počecima radničkog pokreta u Dalmaciji krajem XIX vijeka.

Takođe treba napomenuti i rad Krešimira Nemetha: **Nekoliko neobjavljenih pisama iz korespondencije Kulmer—Jelačić (19. III do 5. V 1849)** (str. 333—365). Ovdje je posredstvom 7 dokumenata dat uvid u tok događaja najsudbonosnijeg perioda revolucionarne 1848. godine, a iz pera neposrednih učesnika i rukovodećih aktera tih događaja.

U II svesci

Ističe se rad Josipa Vidmara: **Prilozi za historiju radničkog pokreta i KPJ 1919. godine** (str. 7—226), gdje su objavljena 144 dokumenta, uglavnom državne provenijencije, o radu KPJ na području Hrvatske u periodu njenog osnivanja i legalnog rada.

Nadalje treba spomenuti rad Bernarda Stullija: **Prilozi građi za historiju jugoslovenskog pitanja 1918.** (str. 279—333). Objavljeni su zapisnici sastanaka nadležnih austrougarskih komandanata o tretmanu jugoslovenskog pitanja u maju i junu 1918. godine, a u objavljenim dokumentima naročito dolazi do izražaja naglašeni antisrpski stav austrougarskog generaliteta.

Osim toga, ističe se rad Dinka Foretića: **Dokumenti o radničkom pokretu u Dalmaciji između 1900—1913.** (str. 369—418), gdje je objavljeno nekoliko dokumenata o razvoju radničkog pokreta u Dalmaciji na početku XX vijeka.

U III svesci

Treba spomenuti dva rada Nade Beritić, i to, rad pod naslovom: **Iz korespondencije Nika Velikog Pucića (Prilozi građi za historiju narodnog prepo-**

roda u Dalmaciji) (str. 89—117) i **Iz korespondencije Nika Klaića (Prilozi građi za historiju narodnog preporoda u Dalmaciji)** (str. 119—155). U prvom radu objavljeno je 38 pisama Nika V. Pucića, a u drugom 49 pisama Nika Klaića. Pisma su, uglavnom, upravljena na Valtazara Bogišića i Peru Čingriju i daju uvid u političke prilike u Dalmaciji krajem XIX vijeka.

U IV—V svesci

Dr Nikola Ivaništin, objavio je ovdje rad: **Jagićeva pisma Bogišiću** (str. 9—97), u kojem su objavljena 104 Jagićeva pisma pisana u razdoblju od 1866—1906. godine a dodiruju razne probleme našeg političkog i kulturnog života, tako da objavljena građa može poslužiti kao dobar izvor za deskripciju naše kulturne istorije.

Osim toga, vrijedan je pažnje i rad dr Josipa Butorca: **Riječno brodarstvo na Savi, Dunavu i Tisi u prvoj polovici XIX stoljeća** (str. 99—204), gdje je objavljeno 47 dokumenata koji daju uvid u razvoj riječnog saobraćaja i uopšte načina privređivanja u toku prve polovice XIX vijeka na tim našim najvećim riječnim saobraćajnicama.

U rubrici »Građa« posebna je pažnja posvećena istoriji narodnooslobodilačkog rata, pa je u II svesci **Arhivskog vjesnika** Mirko Androić objavio: **Izbor dokumenata iz arhivske zbirke NOB Historijskog arhiva u Varaždinu** (str. 229—276), a ovdje su objavljena 64 dokumenta koji ilustruju razvoj narodnooslobodilačkog pokreta i narodnooslobodilačke borbe uopšte na području Hrvatskog zagorja i Podravine, u vremenu od 1943. do 1944. godine, naime tada kada su se okupatori najviše trudili da oko Zagreba imaju barem neko sigurno zaleđe. U III svesci objavljena su **Regesta dokumenata o narodnom ustanku 1941. godine (Iz fondova općih arhiva u NR Hrvatskoj)** (str. 9—88), gdje je objavljeno 328 vrlo iscrpnih regesta, prema dokumentima okupatora i njegovih saradnika, o razvoju narodnog ustanka u Hrvatskoj u 1941. godini.

Posebno treba napomenuti rad Dragevana Šepića u I i II svesci **Arhivskog vjesnika**: **Iz korespondencije Frana Supila** (sveska I; str. 251—280 i sveska II; str. 337—368) i rad Hamdije Hajdarhodžića, Rafa Arnerija, Hrvoja Morovića i Marije Nemeč: **Korespondencija Frana Supila iz perioda 1891. do 1914.** (u svesci VI, str. 7—229), gdje su ukupno (u sve tri sveske) objavljena 242 pisma ovog našeg istaknutog političara pisana raznim licima. Pisma ilustruju politički život i prilike u Hrvatskoj i Dalmaciji pri kraju XIX, pa sve do prve dekade XX vijeka.²⁾

Rubrika »Članci i rasprave« zauzima u godišnjaku drugo mjesto po važnosti i po svojoj strukturi, jer se u njoj objavljuju, s jedne strane stručne informacije, a s druge strane instruktivni članci pa može korisno poslužiti i drugim arhivskim radnicima u njihovom radu. Od stručnih informacija, u ovoj rubrici, treba istaći:

U I svesci

Rad Josipa Vidmara: **Registratura Odjela za unutrašnje poslove Zemaljske vlade 1869—1918.** (str. 411—444). U ovom radu opisan je način

²⁾ Treba reći da je u rubrici »Građa« objavljena i vrlo zanimljiva građa koja se odnosi na Hrvatsko-slovensku seljačku bunu iz 1573. godine, a takođe su objavljeni vrlo iscrpni regesti zaključaka hrvatskog sabora iz XVII vijeka.

kancelarijskog poslovanja tog najvažnijeg organa Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju.

Osim toga, kao vrlo informativne treba istaći radove Ivana Srebrnića: **Sređivanje školskih arhiva u Arhivu grada Zagreba**, (str. 507—521) i Ljerke Pleša: **Sređivanje i škartiranje arhiva Varaždinske županije u XVIII i XIX vijeku**, (str. 523—536) — od kojih prvi daje uvid u način arhivističkog sređivanja registraturne građe škola sa određene teritorije (područja grada Zagreba) u jednom opštem arhivu, a drugi opisuje jedan način sređivanja i škartiranja spisa u pisarnici određenog organa javne uprave (konkretno na koji način su spisi Varaždinske županije u Varaždinu sređivani i škartirani u toku djelovanja tog organa).

U II svesci

Interesantna su oba objavljena rada u ovoj rubrici, i to kako rad Igora Karamana: **Sređivanje arhiva vlastelinstva Valpovo**, (str. 457—468), gdje se opisuje rad na sređivanju te velike arhivske skupine (kojom se uglavnom dobiva kompletan uvid u ekonomsku istoriju srednje Slavonije) u regionalnom arhivu u Osijeku, a jednako je tako interesantan i rad Ivana Medena: **Arhiv Zagrebačke županije** (str. 499—512), gdje je opisan način sređivanja spisa u pisarnici Zagrebačke županije u toku njenog djelovanja, naročito u XIX vijeku.

U III svesci

Dr Ivan Beuc u svom radu: **Rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića**, (str. 233—277), opisuje rad na sređivanju pisama i drugih rukopisa ovog našeg istaknutog političara i javnog radnika, a koji se nalaze u Arhivu Hrvatske u Zagrebu. Rad je i u toliko interesantan što je ovdje razrađen jedan način sređivanja rukopisa koji su bili u vrlo nesređenom stanju, pa se trebalo pristupiti posebnom postupku pri sređivanju.

Osim toga, treba spomenuti i rad dra Josipa Buturca: **Sisačka gospoštija u prvoj polovici XIX stoljeća**, (str. 289—350), u kojem se mladi naučni radnici, na konkretnom primjeru spisa sisačke gospoštije zagrebačkog Kaptola iz XIX vijeka (koji se čuvaju u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu) upućuju na to kako treba da se koriste arhivskim materijalom za pisanje određenog rada iz ekonomske istorije. Sličnu namjenu ima i rad Igora Karamana: **O gospodarskom položaju podržavljenih crkvenih posjeda u Hrvatskoj pod kraj XVIII stoljeća**, (str. 353—365).

U IV—V svesci

Ističe se rad Pavla Frankovića: **Revolucionarni narodni pokret u Lici u vrijeme propasti Austrougarske monarhije i stvaranja Jugoslavenske države**, (str. 322—334). U ovom radu se dokazuje da je narodni pokret u Lici u vrijeme stvaranja jugoslavenske države u periodu od 1918—1920. obuhvatio obe nacionalnosti koje žive u Lici, jer je u njemu došla do izražaja akciona saradnja i Srba i Hrvata iz Like, a vodila ga je organizovana snaga (Komunistička partija), što se dosadašnjim istraživanjima nije uspjelo utvrditi, pa je ovo priloga utvrđivanju takvih činjenica.

Takođe treba spomenuti rad Lazara Čelapa: **Arhivski fond Slavonsko-srijemska generalna komanda**, (str. 336—349), gdje je opisan način sređivanja arhivskog materijala unutar jednog administrativnog tijela (Slavonsko-

-srijemske generalne komande) koje je, zbog specifičnog administrativno-pravnog položaja Vojne granice, imalo i upravne i vojne prerogative, pa je sređivanje te građe, pred obrađivače, postavljao određene, vrlo komplikovane zadatke u radu.

U VII—VIII svesci

U radu dra Mirka Markovića: Kartografska zbirka Arhiva Hrvatske u Zagrebu, (str. 373—387), opisan je način sređivanja jedne vrlo specifične zbirke (zbirke karata) koja traži zbog toga i svoju specifičnu obradu, pa će taj članak mnogo pomoći u svakodnevnom radu onim arhivskim radnicima koji rade na sređivanju kartografskih zbirki, koje su, u našim arhivima, još prilično nesređene.

Od instruktivnih materijala, u rubrici »Članci i rasprave« ističu se sljedeći radovi:

— ing. Tatjane Ripkin, i to:

Rad: **Vlaga u arhivskim spremištima**, koji je objavljen u III svesci na str. 279—288. Tu su data konkretna uputstva kako se arhivska spremišta najlakše mogu zaštititi od vlage, zatim rad: **Ultravioletna fotografija u službi arhivista i restauratora**, koji je objavljen u istoj svesci »Arhivskog vjesnika« na str. 429—435, a gdje su opisani svi načini upotrebe ultravioletne fotografije u arhivistici, te rad: **Čišćenje, dezinfekcija i dezinsekcija arhivske građe i spremišta**, koji je objavljen u IV—V svesci na strani 373—395, a u kojem su opisani svi radni postupci pri čišćenju i dezinfekciji raznih arhivskih spremišta, i rad: **Zaštita arhivske građe od štetnog djelovanja sunčevog svjetla**, koji je objavljen u VI svesci na strani 268—278, gdje je opisan jednostavan i jeftin postupak zaštite arhivske građe od štetnog djelovanja sunčevog svjetla;

— Stjepana Bačića, i to:

Rad: **Seminar o kancelarijskom poslovanju sa službenicima pisarnica**, koji je objavljen u svesci IV—V na strani 397—405. Ovdje je dat opis jednog seminara koji su arhivski radnici Hrvatske održali sa službenicima pisarnica radi provođenja što bolje saradnje između arhivskih ustanova i pisarnica raznih ustanova i preduzeća, zatim rad: **O vođenju evidencije u arhivima**, koji je objavljen u VI svesci na strani 250—267, a u kojem je data deskripcija raznih vrsta evidencija (kako internih tako i za rad sa strankama) koje se mogu upotrijebiti u arhivima, i rad: **Postupak s arhivskom građom oštećenom od elementarnih nepogoda**, koji je objavljen u VII—VIII svesci na strani 395—397, gdje se u detalje opisuje postupak koji se može primijeniti sa arhivskom građom oštećenom od elementarnih nepogoda.

Arhivski vjesnik je u ovoj rubrici čak i proširio saradnju na inostranstvo, te je Marina Husarska iz Varšave u svesci VII—VIII na strani 389—393 objavila svoj rad pod nazivom: **Konzervacija arhivskih i bibliotečnih fondova u Poljskoj** pa ovaj rad može dobro poslužiti i u korištenju i razmjeni iskustava između naših i inostranih arhivskih radnika.

Osim toga, u ovoj rubrici objavljuju se i radovi koji tretiraju načine organizacije i užeg djelovanja arhivske službe, a ovdje se naročito ističu sljedeći radovi:

— Rad Krešimira Nemetha: **O nekim pitanjima organizacije arhivske službe u NR Hrvatskoj**, koji je objavljen u I svesci na strani 393—408, gdje se raspravlja o mogućnostima saradnje republičkog i regionalnih arhiva i

ostalnih držalaca arhivske građe, zatim rad Stjepana Bačića: **Popis arhivske i registraturne građe u NR Hrvatskoj u 1959. godini**, koji je objavljen u III svesci na strani 211—230. U ovom radu opisana je opštesavezna akcija popisa arhivske i registraturne građe i organizacija tog posla na području Hrvatske, a osim toga i rad istog autora pod nazivom: **O razgraničenju stvarne nadležnosti između arhivskih ustanova u NR Hrvatskoj**, koji je objavljen u III svesci na strani 415—426, gdje se daju primjeri podjele arhivskih fondova s obzirom na nadležnost republičkog i regionalnih arhiva u Hrvatskoj.

U istu kategoriju mogu se staviti i radovi Bernarda Stullija, i to rad: **Arhivska služba i petogodišnji program naučno-istraživačkog rada u oblasti historije**, koji je objavljen u IV—V svesci na strani 360—372, gdje se konkretizuju zadaci koji stoje pred arhivskom službom Hrvatske u vezi sa usvojenim programom naučnoistraživačkog rada, a i rad istoga autora: **Osvrt na rad Arhiva Hrvatske i njegove važnije neposredne zadatke**, koji je objavljen u VI svesci na strani 277—288, gdje je opisana organizacija Arhiva Hrvatske u Zagrebu.

Od naročitog interesa je i rad: **Osnovni principi arhivskog zakonodavstva u SR Hrvatskoj**, koji je objavljen u svesci VII—VIII, na strani 341—371, gdje Stulli daje potpunu deskripciju arhivskog zakonodavstva Hrvatske koje je vrlo razvijeno te zaista treba ostalim republikama poslužiti kao uzor.

U rubrici »Prikazi, recenzije i bilješke« daju se prikazi vrlo obimne arhivističke literature, a u povremenoj rubrici »Inventari« objavljeni su radovi koji pokazuju na koji način treba voditi inventare u arhivima, dok rubrika »Vijesti« donosi informacije iz rada Arhivskog savjeta Hrvatske i regionalnih arhiva (čak i za područja Rijeke i Zadra), tako da je **Arhivski vjesnik** zaista postigao to da je centralni arhivistički časopis na području Hrvatske.

Tom svojom djelatnošću **Arhivski vjesnik** potpuno je ispunio zadatke koje je pred sebe postavio u svojoj I svesci, jer je u oblasti objavljivanja građe, naročito one iz XIX i XX vijeka, ispunio veliku prazninu koja se kod nas dosada vrlo osjećala, jer su arhivski fondovi tog perioda u našim arhivima u pravilu još vrlo nesređeni. U rubrici, pak, »Članci i rasprave« objavljeni su vrlo korisni radovi, za svakodnevni rad u arhivima,³⁾ a tome treba dodati i to da su svi važniji radovi rezimirani na engleskom, francuskom i njemačkom jeziku tako da se mogu koristiti i u inostranstvu, pa bi bilo pozitivno da »Arhivski vjesnik« privuče na saradnju i saradnike iz drugih republika sa njihovim temama.

Ernest LAY

³⁾ Osim navedenog, u rubrici »Članci i rasprave« objavljeni su i radovi koji tretiraju problem istorijskog značenja zrinško-frankopanske urote i drugi slični.